

12. Бандрівський М., Лукомський Ю., Сулик Р. Нові матеріали до історії катедри Св. Юра у Львові. *Богословія*. Рим. 1992. Т. 56. Кн. 1–4. С. 157–195.
13. Шніцар М., Лазурко О. Звіт про археологічні дослідження на території Архикатедрального собору Св. Юра у місті Львові у 2019 році. 2019. *Науковий архів Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» Інституту археології Національної академії наук України*. НД 2019: АР-6. 96 с.
14. Постанова Ради Міністрів УРСР № 970 від 24.08.1963.

Олег Пилипишин

кандидат історичних наук, доцент кафедри
педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін
Тернопільського національного медичного
університету імені Івана Горбачевського

ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

Погляд Греко-Католицької Церкви на соціальне питання ґрунтувався на євангельських принципах. Хоча церква уникала союзів з будь-яким верствами суспільства, у випадках конфлікту між багатими і бідними Андрей Шептицький вважав своїм обов'язком ставати на бік бідних. Він вважав своїм обов'язком покращити їхню долю.

Своїм завданням А. Шептицький означив захист бідних від експлуатації та забезпечення хороших умов праці та справедливої заробітної плати. Обґрунтуванням такої позиції була християнська чеснота милосердя. Реалізація цієї мети мала соціальне завдання, яке мало сприяти більш справедливому розподілу прав і обов'язків між усіма класами у суспільстві. У цьому соціальному застосуванні благодійність мала бути тим чинником, який об'єднає різні верстви, але не через розв'язання конфліктів та боротьби, а через підтримку людської праці.

Митрополит не підходив до соціального питання лише з богословської перспективи. Він усвідомлював, що зміни, яких зазнало європейське суспільство, пов'язані з промисловою революцією, коли в новому суспільному устрої капітал переважав над працею, капітал і влада мали перевагу над працюючими. Результатом цього стала взаємна ненависть між соціальними станами.

У Галичині це було ще більше ускладнено іншими факторами. Як зазначав А. Шептицький: «Становище в нашому краї стає ще важчим: це через нестерпне економічне становище цілого краю, політичну боротьбу, податки і

становища цілого краю, нескінченної політичної боротьби, надмірних податків, а також рівень освіти серед селян нижчий, ніж деінде» [1].

Соціальне питання було катастрофічним, а отже, рішення також мали бути відчутними і конкретними. Сформулювавши зобов'язання Церкви перед бідними, А. Шептицький вважав за необхідне чітко відмежувати це зобов'язання від соціалістичної позиції та програми соціальних змін.

Церква відстоювала те, що вважала природним правом людини – користуватися результатами своєї праці, володіти власністю для проживання та існування тоді як соціалізм виступав за скасування приватної власності. Через цю позицію соціалізм не врахував природну схильність людини розглядати власність як стимул до праці і як необхідну гарантію для невизначеного майбутнього. Більше того, соціалізм пропагував утопічний і зрештою ілюзорний ідеал абсолютної рівності не усвідомлюючи, що колективізація приватної власності надасть державі повноваження, які їй природно не належали [2].

Християнський підхід також критикував ліберальну школу економіки і капіталізму, який вона породила. Хоча капіталізм у часи А. Шептицького був у розквіті, митрополит стверджував, що цей економічний лад не виконав прогнотованих обіцянок у соціальному становищі. Митрополит стверджував, що «цей економічний порядок не виконав своєї обіцянки принести свободу. Навпаки, розглядаючи робочу силу як простий товар, вартість якого залежить насамперед від мінливих ринкових факторів, вона створила систему, в якій праця була розтоплана капіталом, а працівники несправедливо експлуатувалися з низькою заробітною платою» [3].

Настанови А. Шептицького щодо соціальної дії Церкви ґрунтувалися на католицькому богослов'ї, і він використовував такі традиційні теми, як терпіння, та братерство людства, щоб створити умови для поміркованого реформаторського підходу до соціальних питань. Митрополит також звернув увагу на практичне значення понять преференційного вибору для бідних та гідності людської праці. Так, наприклад, він засуджував тих священників, які експлуатували добру волю своїх парафіян, платячи їм або неадекватно, або взагалі не платячи за виконану роботу на церковних землях.

Таку конструктивну критику щодо застосування християнських принципів до суспільної дійсності А. Шептицький нівелював конструктивну критику в застосуванні християнських принципів до соціальної дійсності з перших днів свого перебування на посаді єпископа Станиславівського. Звертаючись до заможних греко-католиків Станиславова у 1899 р., він кинув виклик їхньому вузькому розумінню благодійності як простої милостині і звернув їхню увагу на більш глибокий соціальний вимір християнської благодійності: «Коли ви

вирішили допомогти своєму бідному братові, пам'ятайте, що йому потрібні не тільки ваші гроші. Навіть більше, він часто потребує вашої активної допомоги, тобто вашої поради та заспокійливого запевнення. Допомагай бідному не епізодично, а, наскільки можеш, так, щоб він зміг піднятися зі свого нещастя і стати на власні ноги. Дайте бідним можливість чесно заробляти – навчіть їх, покажіть їм, як поліпшити свою долю» [1].

Церква сама намагалася втілити це вчення на практиці, і до 1904 р., А. Шептицький міг говорити про цілу низку соціальних та економічних інституцій, створених Церквою з метою покращення умов життя робітничого класу та бідних верств населення. Такими були сільськогосподарські та торговельні кооперативи, а також кредитні спілки, які на зламі століть були майже в кожному селі Східної Галичини. Крім того, було створено асоціацію священників, яка зосередила особливу увагу на соціально-економічних питаннях [3], а греко-католицькі священники взяли участь в аграрному страйку 1902 р. та інших зусиллях, спрямованих на підвищення заробітної плати сільськогосподарських робітників [4].

У формулюванні А. Шептицького, соціальне питання мало вирішуватися через звернення до індивідуального сумління. Це звернення мотивоване християнським розумінням «соціального значення» любові та її мети – об'єднання людства. Щоб втілити цей фундаментальний християнський вимір соціальної дії на практиці, митрополит розробив більш конкретний набір настанов для власного духовенства, запропонувавши чотири принципи належного ведення католицької соціальної дії в Галичині: солідарність, ревність (ревність), навчання і розсудливість (розвага або благорозуміння).

Солідарність, по суті, була заклик до подолання роз'єднаності духовенства, яка стала наслідком партійної політики. Сварки серед духовенства не тільки були скандалом для віруючих, вони також підривали віру і послаблювали захист Церкви від антиклерикальних нападів, які очікувалися з боку соціалістичного табору. Щодо «священничої ревності», то Шептицький мав на увазі саме духовні обов'язки священника, а не релігійний фанатизм чи шарлатанство. «Ревність у справі спасіння душ є основою нашої єдності та солідарності. Ми будемо займатися соціальними та економічними справами, але тільки з любові до наших вірних, а ця любов вимагає, щоб ми дбали насамперед про їхні душі» [5].

Заклик А. Шептицького до дій впливав з його усвідомлення того, що для вирішення соціального питання в Галичині потрібен більш фаховий підхід. Лише ґрунтовне вивчення фактів ситуації могло забезпечити ефективну соціальну дію; одних лише теоретичних принципів було недостатньо. Ця директива також була спрямована на конкретну проблему політично

заангажованих проповідей. Хоча митрополит заохочував своїх священників передавати частину своєї політичної проникливості людям, це не повинно було робитися з амвону. Нарешті, розсудливість означала обережність і проникливість, необхідні для того, щоб соціальна дія постійно залишалася в гармонії з божественною мудрістю і не вироджувалася в нерозумну поведінку.

Основна проблема тут була подвійною. Існувала як партійна боротьба серед духовенства, яка, за визнанням А. Шептицького, «на жаль, існує серед нас», так і надмірне занурення деяких священників у світські справи, що призводило до нехтування їхніми сакральними обов'язками [6, с 155].

Прагнучи реформувати церкву зсередини, А. Шептицький не обмежувався пасивними закликами. Він розгорнув ґрунтовну критику клерикальних зловживань, які звели роль парафіяльного священника до «карикатури пастирської праці» [5]. Він виділив три конкретні випадки секуляризації, які він вважав злом для християнської спільноти: нехтування духовними справами на користь матеріальних благ; перетворення духовних обов'язків виключно на політичну справу; розпалювання класових антагонізмів через надмірну приналежність до багатих чи бідних.

У третьому випадку А. Шептицький відкидав обидві крайнощі як такі, що суперечать християнській братерській любові: «Як зловживанням і надмірністю є зближення з багатими і хапатися за дверні ручки шляхти, але не пускати до себе на кухню селянина, так само надмірністю, хоча й у протилежній крайності, є цілувати кожного селянина в обидві щокки, але викаблучуватися перед кожним, хто може мати якусь власність...» [6].

Серйозне і відверте прагнення А. Шептицького до змін у Церкві було помічене Іваном Франком, однією з центральних фігур в історії галицького соціалізму. Того ж року, коли були опубліковані «Квести соціальні», з'явилася критична рецензія Франка на них під назвою «Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм» [6]. Пильний спостерігач, Франко був заінтригований тим, що в Греко-Католицькій Церкві піднімаються питання такої важливості, і вважав, що пастирська діяльність А. Шептицького заслуговує на серйозну дискусію.

І. Франко стежив за пастирськими посланнями А. Шептицького відтоді, як вони почали з'являтися, і вбачав у них значний поступ у церковному мисленні. Він зазначав, що «вони містять новаторські стилістичні та змістовні якості, які відрізняють писання А. Шептицького від праць його попередників. Стилiстичні якості включали такі елементи, як використання народної мови та ілюстрацій з повсякденного життя, невибагливий тон, чіткість мислення та логічність викладу. Змістовні якості полягали у надзвичайній точності спостережень

митрополита за життям та його теплій прихильності, особливо до простого люду [6].

І. Франко ніби говорив, що греко-католицький архієпископ був близький до народу. Критикуючи соціальний аналіз і пропозиції А. Шептицького, І. Франко не ставив під сумнів релігійне підґрунтя програми митрополита. Скоріше, його звинувачення були спрямовані проти затятих зловживань церкви як інституції, а не проти суті віри [6, с. 169]. Насправді, І. Франко був досить добре обізнаний зі Святим Письмом, щоб мати змогу цитувати відповідні уривки на підтримку власних аргументів [6, с. 172]. Критичні питання І. Франка висвітлювали чотири основні етичні теми, присутні в розробці митрополитом християнської соціальної тематики: 1) врахування наслідків; 2) місце християнського сумління в громадянському суспільстві; 3) етично кращі шляхи до соціальних змін; 4) божественний закон як стандарт для громадянського диктату [6, с. 178].

Список використаних джерел

1. Андрій Шептицький. Християнська праця. Жовква, 1900. 16 с.
2. Petro Stavenko. «Pro kooperatsiiu za kordonom i na Ukraini» in Rozvaha: calendar polonenykh ukrai'ntsiu na roky 1916 i 1917. Freistadt, 1916. P. 221–112.
3. Joseph Biederlack. Suspil'ne pytanie: prychnok do rozuminia ieho suty i ieho rozviazania. L'viv, 1910.
4. Григорій Лужницький. Українська церква між сходом і заходом: нариси історії української церкви. Філадельфія, №. 353. 1954.
5. Ivan Franko. Sotsiial'na aktsiia, sotsiial'ne pytannia i sotsiializm. *Literaturno naukovyi vistnyk*. XXVIII. 10. L'viv, 1904. P. 1–23.
6. Франко І. Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над пастирським посланієм митроп. А. Шептицького «О kwestii sotsiial'noi». Іван Франко. *Літературно-науковий вісник*. 1904. С. 169, 178.

Ірина ВАСИЛИК

кандидатка історичних наук, доцентка, адвокат,
проректор Вищої школи адвокатури,
керівниця Центру досліджень адвокатури і права
Національної асоціації адвокатів України

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І АДВОКАТУРА: НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ

Роль Церкви в історії та суспільному житті України була та залишається непересічною. Адвокатура неодноразово виступала сполучною ланкою між церковним та світським, допомагаючи Церкві у здійсненні її харитативної та філантропічної діяльності. Досі сторінки історії взаємодії адвокатури та Церкви залишаються непрочитаними. Дане дослідження має на меті заповнити цю